

Александра С. Лукић
<https://orcid.org/0009-0004-6112-0863>
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Студент докторских студија

УДК 028.8:159.923.2
821.163.42-31 Златковић Р.
DOI 10.46793/Uzdanica23.2.135L
Оригинални научни рад
Примљен: 30. март 2026.
Прихваћен: 29. јун 2026.

РАЗБИЈАЊЕ ИЛУЗИЈЕ ИЗУЗЕТНОСТИ: УЛОГА ИСКРЕНОСТИ КАО ВАСПИТНОГ КОРЕКТИВА У БАЈЦИ „НАЈБОЉИ” ДУБРОВАЧКЕ СПИСАТЕЉИЦЕ РЕНАТЕ ЗЛАТКОВИЋ¹

Айсиџракџи: Рад се бави анализом васпитног потенцијала терапеутске приче „Најбољи” Ренате Златковић, дубровачке списатељице, са посебним освртом на улогу искренности у преобликовању грандиозног селф-концепта. Полазећи од претпоставке да некритичко похваљивање и идеализација детета могу довести до развоја илузије изузетности, у раду се испитује начин на који књижевни текст посредује корективно емоционално искуство. Кроз анализу савремене бајке „Најбољи” и карактеризацију главног јунака, краљевића Едмунда, указује се на процес постепеног напуштања нереалистичне слике о себи и стицање способности реалистичног самосагледавања. Посебна пажња посвећена је девојци Марион као носиоцу принципа искренности. Рад указује на значај уравниотеженог васпитног приступа који подразумева спој подршке и реалистичне повратне информације, као и на улогу терапеутских прича у развоју самопоуздања заснованог на реалним способностима и вредностима. Као закључак се намеће то да савремена књижевност за децу може имати значајну улогу у формирању здравог селф-концепта и превенцији грандиозних образаца понашања, те развоју здраве структуре личности.

Кључне речи: терапеутска прича, психологија, развој личности, васпитање, грандиозност, изузетност, књижевност за децу.

1. УВОД

Рената Златковић је дубровачка списатељица, по занимању виши библиотекар у Народној књижници у Дубровнику. Дипломирала је најпре

¹Посебну захвалност ауторка изражава дубровачкој списатељици Ренати Златковић на томе што је свој књижевни опус учинила доступним корпусом за даље научне анализе на територији РС несебичним дељењем својих књижевних остварења у форми личних поклон примерака ауторки овог рада са жељом да буду дистрибуирани и шире, како читаоцима, тако и проучаваоцима књижевности.

педагогију и психологију, а потом и библиотекарство. Пише прозу за децу и младе, аутор је терапеутских и едукативних сликовница, романа и приповедака, као и криминалистичких и научнофантастичних романа за одрасле. Поједина своја остварења је и сама илустровала. Њени драмски текстови изводе се као интегрални део програма Дубровачког зимског карневала. Одломак њене урбане дубровачке комедије (премијерно изведене у Градском казалишту Марина Држића 27. 2. 2025. године, као део манифестације Дубровачки зимски карневао) *Афишавање и њеке грује сивари*, писане дубровачким говором „какав се данас све ређе чује на дубровачким улицама” (Milaković 2024: 118), а све то „с намером да се од заборава сачува говор на којем су написане комедије Марина Држића, приказана Мавра Ветрановића, Гундулићева *Дубравка* [...] – на дубровачку”² (Milaković 2024: 118), објављен је 2024. год. у дубровачком часопису *Пома*, у којем се објављују и текстови на ћирилици.

Пажњу посвећујемо модерној терапеутској причи ове ауторке „Најбољи” из збирке *Мало грукчије бајке* објављене 2025. године у Дубровнику. Формом и структуром, ова се прича сврстава у бајке, као што и наслов збирке говори, а, као што наслов подвлачи – ова је бајка мало *грукчија*³. Главни јунак, иако је краљев син, није оличење свега доброг и лепог, прототип спасиоца који се бори са змајем и спасава принцезу заробљену на највишој кули уклетог замка. Напротив, краљевић Едмунд није оличење храбрости, лепоте и доброте сједињених са племенитим пореклом, није персонификација врлине, нити је, како се из наслова да учинити – *најбољи*. Уз васпитање какво има, окружен ласкавцима и онима који му се додворавају, Едмунд постепено постаје охол, егоцентричан и умишљен човек. Зачкољица ове бајке Ренате Златковић огледа се у томе што Едмунд још није попримио у целости ове особине, затичемо га у моменту формирања у зrelu личност, тренутку у којем је на њега могуће утицати. Едмунд, дакле, није ни *најпори*, што је, показатељ се у причи, значајна чињеница. То ће, у првом реду, окарактерисати ову причу као модерну јер у њој нема једностране карактеризације ликова, ни поделе на добро и зло, хероје и антагонисте. Нема везивања за статусне симболе и родне одреднице – краљев син неће бити хиперболисане храбрости, али ће се ипак показати као довољно храбар, девојка неће бити заробљена принцеза која чека другог да је спаси, већ особа која дела и размишља. Иако потиче из нижих друштвених сталежа, неће бити пука убога сиротица, нити ће изгубити на женствености изостанком пасивне улоге замишљене и снене принцезе. Васпитање и самоспознаја ће, а не предодре-

² „Сви су лексеми потврђени у *Рјечнику дубровачкога говора* ауторског двојца Дубровчана Михајла Бојанића и Ратиславе Тривунац. *Рјечник* је први пут објављен 2002. у Београду у издању САНУ. Вриједи напоменути да је ауторка Рената Златковић изворни говорник” (Milaković 2024: 118).

³ Курзивом подвукла ауторка рада, као и слична места која следе.

ђеност, детерминисати развој радње. Оно модерно, дакле, огледаће се, како то Луцијана Пендо истиче, у:

психологизацији [...] јунака, који не остају једнодимензионални [...] Изазов који рјешавају јест онај властите нарави [...] Поларизација добра и зла није наглашена јер сврха пута који подузимају јунаци, а и накана самог приповиједања јест терапеутска. Они су сами своји „непријатељи”. Златковић настоји пружити алате у суочавању појединца са властитим мањкавостима и страховима (Pendo 2025: 113).

Радња бајке заснива се на томе како се обична девојка Марион нашла на двору и плесала са краљевићем који ју је тада неколико пута нагазио. Искрена и непосредна, Марион му је рекла да је лош плесач, а принц се нашао увређеним јер му до тада нико никада није рекао да је у нечему лош, чак је у свему био најбољи, изузетан, без премца. Желевши да заборави ове њене речи, принц је плесао са још неколико девојака и све су хвалиле његово плесно умеће. Међутим, није могао да отклони мисли од изреченог јер га је на то подсетио врабац који говори, што је уједно и једини фантастични мотив у овој бајци. Краљевић решава да напусти двор и окуша се у раду, како би доказао да јесте изузетан у свему чега се лати. Придружује се зидарима, потом стриже овце, а на крају ради и у гостионици, али у свим се пословима покаже лоше, што му је и јасно речено. Ипак, свугде бива плаћен и похваљен за труд. На крају, у разговору са Марион схвата да не треба да буде најбољи у свему, али треба да буде оно што јесте. Прича се завршава тако што краљевић бива најбољи управо у руковођењу краљевством, а његова краљица постаје Марион, девојка која му је прва рекла истину и тиме га подстакла на промену.

У осврту на кратак садржај бајке уочавамо васпитну функцију истине и важност правовременог разбијања илузије изузетности. Како се ова два принципа integriшу у бајци „Најбољи”, те у каквим релацијама стоје са родним, класним и традицијским поставкама у бајкама иначе предмет је даљег разматрања, као и то шта је терапеутска добит читања ове или њој сличних прича.

2. РАЗБИЈАЊЕ ИЛУЗИЈЕ ИЗУЗЕТНОСТИ КАО ДЕКОНСТРУКЦИЈА ТРАДИЦИЈСКОГ БАЈКОВНОГ КЉУЧА

„Краљевић Едмунд одувијек је и у свему морао бити најбољи” (Zlatković 2025: 66) – реченица је која нас (много више него смештањем радње у дворски амбијентални оквир и временском неодређеношћу) и без познатих *био једном један* или *некада давно* уводи у простор нестварног и бајковитог лексемом *одувијек* и предлошко-падежном конструкцијом *у све-*

му. Бити најбољи одувек – значи бити савршен, идеалан, а, како тога нема у стварном свету, ова је одредница највише фантастична, немогућа и нестварна од свих осталих, те добија свевремено значење – *од када је свеџа и века, од џамџивека* и задобија значењску компоненту: *џако ће заувек биџи*. Бити најбољи *у свему* накнадно је пренаглашавање суперлатива до фантастичних граница, јер читалац засигурно не познаје некога које баш у свему и увек би(ва)о најбољи. Већ на почетку, ауторка нас суочава са екстремом врлине фантастичних домена приписане краљевићу и испрва делује да ће карактеризација главног јунака подлећи оном притиску савршенства на који смо навикли у класичним бајкама. Међутим, глагол *морати* поред императивне значењске архисеме носи и гномско значење у датом контексту, али ни његова модалност није занемарљива, јер – нити се може бити најбољи одувек и заувек, у свему, нити се то *мора*. Наредно што читаоцу може годити јесте уочавање шансе, прилике која се може свакоме од нас указати, а то је срећа, случај, повољна околност, баш као што се у случају госпођице Марион подесило гласовно подударане презимена са именовањем једне титуле: „није била племкиња, али јој је презиме гласило Маркиза, па су је грешком позивали на сва важна догађања” (Zlatković 2025: 67). Особит допринос деконструкцији традиционалног бајковног модела у којој помагачи или фактор среће, подршке са небеса, пречесто имају одлучујућу улогу, јесте управо та делимична деконструкција – задржавање фактора срећних околности као терапијског консолативног момента: може се догодити да се нађемо на правом месту и у право време посредством неспоразума, случаја, а то је свакако охрабрујуће и утешно. Марион није била племкиња, али је њена реч могла да се чује, да одјекне, што подупире тезу о разарању класног и родног диференцирања у модерним бајкама: некадашње срећне завршетке имале су само принцезе које ћуте и сироте чобанице које зле маћехе злостављају, или, као у бајци „Снежана и седам патуљака”, принцезе које су постале „Пепељуге”, јер им је рођењем заслужени трон насилно одузет; сада право на срећан завршетак имају и девојке *у средини*, ни принцезе, али ни сиротице. А једнако право на срећно детињство требало би да имају и ученици *у средини*, ни најбољи, ни најгори. Златковић очито алудира на модерно родитељство речима: „зидови моје радне собе прекривени су бројним дипломама, признањима и похвалама за постигнућа на *свим*⁴ пољима” (Zlatković 2025: 67), које је неретко засновано на притиску идејом да деца морају бити најбоља, имати постигнућа, високе оцене у школи, дипломе, награде на такмичењима. Терет хиперпродуктивности, мултифункционалности, оптерећености спољашњим и формалним и мањак истинске повезаности могу имати трајне последице. Зато Букај, позивајући се на Бетелхајма, опомиње: „бајке не треба користити само за успављивање деце, већ и за буђење одраслих” (према: Букај 2019:

⁴ Курзивом истакнуто у изворном тексту Р. Златковић

29). Као што се за краљевића у бајци експлицитно наводи, он је охол, уображен, постаје онакав каквим га је породица учинила према оној Лакановој „ја ћу постати оно што сам већ за Другог био” (према: Kovačević 2010: 29). Повреде које настају суочавањем са урушеном сликом грандиозности коју нам је велики Други поунутрио једнако тешко се превазилазе. Прве реакције су побуна и револтираност, те у Едмундовим речима: „Драга госпођице, ја мислим да из тебе проговарају завист и љубомора’, мирољубиво је закључио Едмунд” (Zlatković 2025: 68) уочавамо негацију и потискивање. Читалац ипак има среће са овако конституисаним главним јунаком. Он уме да буде мирољубив, те тиме задобија и симпатије, будући да схватамо да је његов став последица пермисивног и повлађујућег васпитања, а ипак препуног очекивања и, очито, без простора за грешку. Виђењу себе као ненадмашног у Едмундовом случају допринела је и околина. Једна од девојака са којом је плесао „газећи несретну плесачицу која се љубазно осмјехивала унаточ свему” (Zlatković 2025: 68) истакла је да неке његове виртуозне плесне покрете треба „назвати по Вама” (Zlatković 2025: 69), а Марион је приметила: „клањају ти се, лажу, улизују, ласкају, пужу пред тобом и штошта ти прешућују” (Zlatković 2025: 68). Но, ни „најглаткиј[а] сатенск[а] плахт[а] [...] јастук од најмекшег гущчјег перја [...] најтоплији покривач [...] раскошни балдахин” (Zlatković 2025: 69) у које је легао уморни краљевић нису довољни да би се осетио задовољним и да не би промишљао о речима које му је Марион упутила. Овај иницијални тренутак јунаковог преиспитивања један је од оних о каквим спекулише Букај говорећи о бајкама као најбољем средству за интроспекцију:

И тада, уз помоћ бајке, у својим срцима можемо да трагамо за делићима истине који постоје у нашим свакодневним лажима, да бисмо на тај начин успели да престанемо да искривљујемо перцепцију стварног света онако како нама одговара (Bukaј 2019: 22).

У помоћ му долази и подсвест, када краљевић као да кроз сан – простор резервисан за све наше недозвољене жеље и страхове – чује врапца који му куца на прозор и опомиње га изнова на девојчине речи. Овај приказ може се поредити са приказом оживљене савести у цврчку у бајци „Пиноккио”: и врабац куца, једнако као што црвић сумње грицка Едмунда, као извесна ситна nelaгода која својом упорношћу доводи до огромне непријатности. Врапчева песма први је моменат Едмундовог отвореног преиспитивања, те бива неизмерно значајна: „Јесу ли његови коњи били јачи, млађи и издржљивији, па је зато на циљ увијек долазио први? Јесу ли у гађању луком и стријелом његови противници намјерно гријешили и пуштали га [...]”? Ех, запитао се он још штошта” (Zlatković 2025: 70), иако завршавају одбијањем и порицањем: „Нерасположен, с мишљу да му се чак и нека неугледна птичурина усућује солити памет, вратио се у кревет. Најудобнији кревет у

краљевству, јасно” (Zlatković 2025: 70). Истицање најудобнијег кревета као мотива има иронијску функцију подвлачења да нема удобности у лажи, нарочито не дугорочне. Зато се у том истом кревету наш краљевић пита: „Што ако је цијелога свог живота окружен лажи? Што ако је све привид? Што ако је све варка?” (Zlatković 2025: 70), те тако одлучи: „Мора се искушати у разним вјештинама и пословима!” (Zlatković 2025: 70), и већ ујутру замени „своју скупочену одјећу [...] страшиловом” (Zlatković 2025: 71). Одбацивање скупе одеће као одбацивање статусног обележја моменат је деконструкције традицијског бајковног модела. Ово дословно пресвлачење има за циљ одбацивање лепо упаковане лажи и спремност да се погледа истини у очи. Одривање од одеће у модерној бајци једнако је пресвлачењу змијске коже или збацивању свињског обличја у народним бајкама (на пример, бајка „Принц прашчић”) и, како у класичним бајкама представља трансформацију и у духовним особинама (најчешће постизање зрелости), тако и у овој модерној бајци остаје у традицијском кључу и представља иницијацију у преласку из младића у мушкарца, односно човека способног за рад и суочење са животним тешкоћама, мушкарца који уме да се избори са недостатком. Зато је краљевић:

пилио и брусио, мијешао жбуку, закуцавао чавле, носио камење, опеке и даске [...] ревно гулио кромпир, сјецкао першин, резао лук и мркву, одржавао ватру и батићем тукао одреске. Чак је и двапут, трипут промашио и својски се ударио по кажипрсту, али није одустајао и није се жалио (Zlatković 2025: 70–74).

Ударање по прстима руке симболични је бумеранг Мариониног повређивања прста на нози приликом гажења у току плеса, те уочавамо затварање круга и залечење, јер је за настанак грандиозне структуре личности неретко одговорна рана емоционална рана, дечија повреда, трауматско искуство. Бол, који је на почетку бајке иницијатор Марионине искрености, тада је само физички, а на крају постаје и емоционални. „Док мит делује на нивоу свесног, бајка оперише у несвесном” (Живковић 2004: 247), којег се сви отклањамо, али истовремено желимо да га докучимо, спознамо „колико је човек – дете у своме вечном трагању за истином, и колико је дете – човек у жељи да испољи своје мудрости и знања” (Смиљковић 2001: 60). Едмунд испољава своју способност за рад и, мада није радио сасвим добро, ипак се трудио и задобио плату на сваком послу, те тако кренуо путем интеграције у мушкарца, о чему проговара и Бетелхајм: „Одговор бајке је исти као и онај који нуди психоанализа: да бисмо избегли да нас наше амбиваленције растрзају, и, у изузетним случајевима поцепају, потребно је да их интегришемо” (Betelhaјm 2015: 92). Посебну пажњу треба посветити и његовој природној, здравој заинтересованости за стварањем, за продуктивношћу, јер је човекова способност да ради један од главних показатеља зрелости и интеграције, а Едмунд пока-

зује занимање за послове са којима се сусреће, делују му привлачно, буде у њему знатижељу: „Едмунд их је са занимањем проматрао, јер још никад није видео ништа слично” (Zlatković 2025: 73), јер као краљев син није имао потребе икада да обраћа пажњу на процес рада. Ово су тачке обрта, критични тренуци у којима се изузетност главног јунака руши и разграђује у контакту са стварним светом, а испод ње се назире обриси личности окренуте животу, стварању, смислу. Одлазак од куће (у конкретном случају из дворца, што појачава утисак) има функцију сепарационе жеље, паралелне сепарационом страху у свима нама. Ковачевић истиче: „деца се, без свести о томе, путем бајки суочавају са својим несвесним комплексима, фантазијама и тешкоћама [...] скривеним потребама”⁵ (Ковачевић 2024: 89), а једна од примарних потреба краљевића је одвајање од родитељских скута и самостално упознавање света, те зато бајке и терапеутске приче олакшавају процесе индивидуализације. Букај подвлачи разлику између јунака бајке и данашњег читаоца управо у значају сепарационог тренутка:

за разлику од фиктивних јунака, које на „путовање” никад не подстиче унутрашњи немир, већ их какав спољни узрок приморава да напусте зону комфора, ми авантуру увек бирамо [...] свесни да ће бити препрека, падова, бола и компликација, да ће бити напредовања и повлачења, тешкоћа из којих треба да научимо неопходне вештине [...] да истински сазнамо ко смо, а не само да мислимо о томе ко би требало да будемо (Bukaј 2019: 15).

Наш јунак се, за разлику од јунака традиционалне бајке, на путовање одважио без нужности, управо подстакнут унутрашњим немиром, спреман да схвати ко је уистину, а то ову терапеутску причу чини изразито модерном. Одвајање од заштитености и ушушканости атмосфере двора, окружења које ласка и додворава се, на симболичком нивоу представља раскидање везе са, лакановски, Другим, посредством субјекта „име оца, (nom du père)” (уп. Ковачевић 2010: 21) које је један од предуслова за излазак из улоге детета. У другој терапеутској бајци исте ауторке „Змајеви и тролови” сепарациони страх акцензован је већ на почетку: дешава се „потрес [...] тако снажан да је јаје испало из гнијезда [...] откотрљало се низ падину и наставило свој пут” (Zlatković 2024a: 85) и тако змајић Роланд, главни јунак ове приче, бива одвојен од своје породице пре него што се испилио из јајета. Међутим, и Роланд је желео „што прије крочити у својет [...] жумањак, бјелањак и четири, пет овојница прекривених прозирном љепљивом твари доиста нису најужбудљивија ствар у животу једног змаја” (Zlatković 2024a: 85), тежећи ка самоспознаји и самоостварењу. Разбијање илузије изузетности у директној је вези са одрастањем, сазревањем и индивидуализацијом, самосталним

⁵ „children, without being aware of it, face their unconscious complexes, fantasies, and difficulties [...] hidden needs” (оригинални цитат, у раду дат превод аутора)

истраживањем света ван љуштуре или стакленог звона двора, а бајке и терапеутске приче подршка су овим унутрашњим процесима јер:

Понекад није могућа екстернализација кроз игру јер су последице опасне, па су бајке и те како добродошле јер [...] дете не мора држати у тајности своја осећања [...] или да се осећа нарочито кривим што у таквим мислима уопште ужива, биле оне едипалне, осветнички садистичке или омаловажавајуће према родитељу [...] пошто бајка јамчи срећан исход, дете се не мора плашити да своме несвесном дозволи да избије у први план (Живковић 2004: 248).

Смиљковић каже да је бајка „велика алегорија живота о неминовном страдању, патњама, ограничењима” (Смиљковић 2001: 62), али то је страдање, посебно у случајевима разбијања илузије изузетности, али и разбијања илузија да је потребно бити изузетан, у модерним терапеутским причама неопходно.

3. ИСТИНА / ИСКРЕНОСТ КАО ВАСПИТНИ КОРЕКТИВ

Међу најважнијим функцијама које се приписују бајкама јесу васпитна и корективна: „у модерној психотерапији, рад са бајкама може личити на психодраму, где појединац узима улогу или се идентификује са јунаком бајке. Бајке су разоткривајуће и ослобађајуће, а искуство бајки делује лековито на читаоца⁶” (Ковачевић 2024: 90), те су бајке зато препоручљиве и у библиотерапији. Дидактичка функција књижевности за децу огледа се у порукама које текст шаље, како имплицитним, тако и оним које су јасно исказане. У бајци „Најбољи” наилазимо на поруке о васпитању које се ишчитавају из поступака јунака, али и на оне које су јасно исказане и посебно наглашене. Таква је ситуација са класификовањем Марионине *хвале вредне* особине – искренности: „И премда се, барем онако извана, није разликовала од осталих узваника или дворана, красила ју је једна хвалевриједна особина која ју је, свеједно, често знала довести у неприлику [...] увијек је говорила оно што мисли” (Zlatković 2025: 67).⁷ Ауторка не потенцира искреност као особину која је априорно награђена, напротив, на самом почетку искреност доводи у директну везу са неприликама. А требало би да свака лепа особина буде награђена, макар у бајкама. Ипак, на питање разликовања понашања и читаве личности, скреће пажњу и ова бајка: „О другоме нећу судити, али плес ти дефинитивно није јача страна. Трапав си као медвјед” (Zlatković 2025: 68). Марион се оградајује од генерализоване процене Едмунда као осо-

⁶“In modern psychotherapy, working with fairytales can be similar to psychodrama, where an individual takes the role or identifies with the fairytale hero. Fairytales are revealing and liberating, and experiencing them is healing” (оригинални цитат; у раду дат превод аутора).

⁷ Цитат пренесен уз дословно поштовање правописа оригиналног издања

бе, али се прецизно изјашњава у вези са оним у шта је сигурна, иако је ово поређење директно, помало грубо, али спонтано и искрено, те зато улива поверење. Суштина, дакле, није ни само у искрености, већ и у благодости којом је изречена, као и намери иза реченог. С обзиром на то да је она која говори, лакановски – субјект који говори (уп. Kovačević 2010: 48), у Марио-нином случају жена, кастрирани субјект (уп. Kovačević 2010: 56), маскулино је и њено поступање као агенса, оне која мисли и дела. Са тим је у сагласју закључак истраживања Марије Ставретовић у контексту родне перспективе разумевања бајки код деце предшколског узраста:

деца праве родне поделе улога ликова у књижевним делима, очекују да мушки ликови имају више поноса и части од жена, да је жена та која даје више шанси и прашта, а да је мушкарац онај који држи тврдоглаво до себе, као и то да су мушкарци склони борби и хероизму, а жене пасивизму (Ставретовић 2023: 135).

Управо оваквом стереотипном пољу очекивања супротставља се модерна бајка. Ипак, иако наш јунак није у класичном смислу склон борби и хероизму, модерни је херој јер побеђује самог себе, бори се са сопственим егом, савладава бујицу ватре изузетности коју бљује змај унутар њега, лакановски – поунутрени Други (уп. Kovačević 2010: 29). Наша хероина није пасивна, али није ни парентизована улогом мудраца, већ је у позицији незреле и симпатичне девојке чији је језик разговорни, спонтан и непосредан, а која истину износи без филтера промишљања, али са осетном добром намером, те се ни јунак ни јунакиња не мењају у модерном приступу у своје претпостављене опозитне структуре, већ задржавају извесне родне компоненте које се мигуље из традицијског оквира. Нежно обраћање истином уз најбољу намеру као да је формула васпитног коректива: поповање, држање лекције, васпитавање без емоционалне инвестиције, без искрене вере у васпитаника, емпатије и подршке у процесу промене не даје резултате. Вера у могућност промене огледа се у Марионим саветима Едмунду да погледа истини у очи, покуша да открије себе, сазна шта је оно што га интересује, у чему је заиста добар, можда и најбољи, а да се „потруди[ш] око онога што [му] збиља не иде, а до чега [му] је стало. Као што је, на примјер, плес” (Zlatković 2025: 77). И људи код којих је Едмунд радио били су искрени у погледу његових способности: „никад нисам видео некога тко је толико невјешт, спор и непрецизан!” (Zlatković 2025: 72). Међутим, и они су поштени и признају му извесне вредности, као и труд: „Ипак, марљив си и не бојиш се тешког рада [...] па ћу те наградити новчићем” (Zlatković 2025: 72), а пружају му и награду као подстицај. Увођењем отворених разговора и искрених саговорника у причу читалац се „повезује с причом и њезиним протагонистом, јер му је језик слика и метафора природан и близак те је на тај начин и дјелотворнија од отвореног разговора о одређеној теми који може зазвучати као предавање

или пак пуко дијељење савјета” (Zlatković 2024b: 84), а тиме се као васпитни коректив користе речи упућене протагонисти и учење по моделу, уместо васпитавања деплетираним наредбама.

Едмунд има поштовања према старијима и искуснијима чак и у тренуцима када је евидентна искривљена слика надарености коју има о себи: „[...] ништа нисам хтио рећи. Не приличи да придошлица критицира искусне мајсторе... Тја” (Zlatković 2025: 72), те скреће пажњу на „мањкав алат” (Zlatković 2025: 72), при чему је истакнуто макар то да уме да се уздржи од критике због свести о сопственом неискуству. Краљевић реагује слично детету које, када се удари о сто због непажње, окриви сто (неретко обраћајући му се речима *неваљали сѝо!*), избегавајући сопствену одговорност. Тако се жали на немирну овцу и маказе у току стриगाња вуне: „одиста је био увјерен да су алатка и животиња искључиви кривци за његов неуспјех” (Zlatković 2025: 73). Пут Едмундовог прихватања сопствене несавршености кривудао је и три пута је, у раду са три групе мајстора, увиђао да није способан и надарен за све, али се успут ипак изнова самозаваравао, предуго ушушкан у лажи: „Ако се у њему на трен и појавила сумња, брзо ју је угасио још у зачетку” (Zlatković 2025: 72), те је суочавање са реалношћу морало бити постепено и виšekратно. Да је неуспех само пут ка успеху једна је од васпитних порука ове бајке, а да је реакција најбурнија и најјача при последњем „трзају” јасно је из примера који следи:

Размишљао је потом о умору, поспаности и хладном вјетру који је слободно пролазио кроз страшилову истрошену одјећу, али не и о томе да га задари, пастири и гостионичар нису препознали, па су зато били искрени. Даче, одлучио је да више не треба ни себи ни другима ишта доказивати. Јер, савршено је јасно да му нема премца! (Zlatković 2025: 75).

У тренуцима када му базичне физиолошке потребе нису задовољене – хладно му је, преморен је и поспан, краљевић лако постиже да не размишља ни о чему. Међутим, у тоналитету дискурса, пажљивим осматрањем конструкције реченице да се уочити како му управо физиолошке сметње постају савршени изговор за бег од дубљих преиспитивања. Одмах након реченице о „неразмишљању” о поразима, следи реченица о чврстој одлуци да се више неће никоме доказивати, не мотивисана свешћу о томе да спољашња валидација није мера унутрашње вредности, већ поновним бегом у нарцистичну одбрану. Ова регресија двоструко је васпитно функционална: најпре ради истицања да промена није линеарна појава, него је то управо процес испуњен амплитудама, али да тренутни пад и повратак раније усвојеном обрасцу понашања не значи и неуспех, а потом и зато што је ово последњи, и као такав, најјачи импулс опирања промени који резултира крахом доскорашње структуре изузетности и тиме са собом носи поруку о вредности окретања ка стварном, унутрашњем бићу, макар оно било и огољено. У сусрету са Мари-

он, у довољно безбедном окружењу, Едмунд муца, застајкује у говору, склапа реченице без много смисла, али ипак говори, не крије кнедлу у грлу, не скрива слабости, не таји да не зна шта је исправно, али силно жели да буде исправан: „Ја... овај... нисам... мислим...”, петљао је Едмунд” (Zlatković 2025: 76). Овако разоружан, Едмунд је отворен за промену, отворен за страх, сазрео за љубав, *превасийиан* и, како Пендо уочава, прати свој „пут властита, унутарњег сазријевања” (Pendo 2025: 112).

Изградњом „велик[ог] број[а] кућица за птице (сто педесет шест, рекоше нам информирани), јер је то пожељела краљица Марион” (Zlatković 2025: 78) по читавом краљевству, краљевић је симболично изградио нови, племенитији штит крхкој структури у знак захвалности врапцу који му је понављао истину. Поверење у причу улива нам напомена о ближе информисанима, непосредно присутнима, што доприноси терапеутском учинку, а директним додељивањем титуле краљице девојци Марион постиже се заокруживање почетне напомене о томе да она нема титулу, коју, очито, заслужује: њена искреност и племенитост управо су *йлеменийої* порекла.

4. ЗАКЉУЧАК

Терапеутска прича „Најбољи” превазилази естетске оквири и задобија јасно изражену васпитну функцију. Наративним разотркивањем илузије изузетности и коришћењем корективног механизма искрености, ова прича моделује процес унутрашњег сазревања главног јунака, водећи га од грандиозне слике о себи до уравнотеженијег и аутентичнијег доживљаја сопства. Искреност у конкретном случају није репресивна, не појављује се као средство спољашње дисциплине, већ као вид подршке који омогућава јунаку да препозна сопствена ограничења, али и сопствене потенцијале. Тиме бива развојни стимулус младом читаоцу за прелазак пута од нарцистички обојене самоперцепције ка реалистичнијем и стабилнијем идентитетском обрасцу. Терапеутски потенцијал ове приче остварује се кроз посредовање унутрашњих конфликта, иницирање саморегулативних процеса, суптилно вођење читаоца ка идентификацији са главним јунаком и емоционалној регулацији, без морализовања, што ову бајку чини погодним средством савременог васпитања. У ширем смислу, оваква књижевна пракса потврђује значај савремене књижевности за децу као простора у којем се естетско и педагошко прожимају и успостављају функционалну везу, доприносећи развоју стабилнијег идентитета детета.

ИЗВОРИ

Zlatković, R. (2024a). Zmajevi i trolovi. *Пома – часопис за њовијесџ, књижевност и културу*, бр. 9. Дубровник: Српска вијећа Града и Жупаније, 85–90.

Zlatković, R. (2025a). Najbolji. *Malo drukčije bajke*. Dubrovnik: Slagalice, 66–79.

ЛИТЕРАТУРА

Живковић, Ј. (2004). Психоаналитичко тумачење бајки из угла једног бихејвиористе. *Теме*, бр. 3. Ниш: Универзитет у Нишу, 243–269.

Ковачевић, Т. (2024). Утицај бајки на развој деце предшколског узраста. *Бастина*, свеска 62. Приштина–Лепосавић: Институт за српску културу, 79–97. <https://doi.org/10.5937/bastina34-49659>

Смиљковић, С. (2001). Рањено детињство у бајкама српских аутора. *Норма*, бр. 7. Сомбор: Педагошки факултет, 59–63.

Ставретовић, М. (2023). Родна перспектива разумевања књижевних дела код предшколске деце – одједи патријархата у савременом добу. *Методичка теорија и пракса*, 26, тем. бр. Београд: Заједница учитељских факултета Србије, 135–146. <https://doi.org/10.5937/metpra2300135S>

Betelhajm, B. (2015). *Značenje bajki*. Beograd: Nova knjiga.

Bukaj, H. (2019). *Klasične priče da bolje upoznaš sebe*. Pirot: Pi-press.

Kovačević, F. (2010). *Lakan u Podgorici*. Podgorica: Centar za građansko obrazovanje.

Milaković, R. (2024). Uredničin kutak. *Пома – часопис за њовијесџ, књижевност и културу*, бр. 9. Дубровник: Српска вијећа Града и Жупаније.

Pendo, L. (2025). Dvorske terapeutske bajke Renate Zlatković. *Malo drukčije bajke*. Dubrovnik: Slagalice, 112–114.

Zlatković, R. (2024b). Terapeutske priče. *Пома – часопис за њовијесџ, књижевност и културу*, бр. 9. Дубровник: Српска вијећа Града и Жупаније, 83–84.

Zlatković, R. (2025b). О писању, понешто. *Пома – часопис за повијест, књижевност и културу*, бр. 10. Дубровник: Српска вијећа Града и Жупаније, 73–76.

Aleksandra S. Lukić

University of Niš

Faculty of Philosophy

PhD Student

DECONSTRUCTING THE ILLUSION OF EXCEPTIONALISM: HONESTY AS AN EDUCATIONAL CORRECTIVE IN THE FAIRY TALE “THE BEST” BY THE DUBROVNIK WRITER RENATA ZLATKOVIĆ

Summary: This paper examines the educational potential of the therapeutic story “The Best” by Renata Zlatković, with particular emphasis on the role of honesty in reshaping a grandiose self-concept. Starting from the assumption that uncritical praise and the idealization of a child may lead to the development of an illusion of exceptionalism, the paper explores how a literary text can mediate a corrective emotional experience. Through an analysis of the narrative structure and the characterization of the protagonist, attention is drawn to the gradual process of abandoning an unrealistic self-image and acquiring the capacity for more realistic self-perception.

Special consideration is given to the character of Marion, who functions as a bearer of truth and an agent of deconstruction of the illusion of exceptionalism, initiating the formation of an authentic relationship. Her words, internalized by the protagonist, act as a key educational mechanism. The paper highlights the importance of a balanced educational approach that combines support with realistic feedback, as well as the role of therapeutic stories in fostering self-confidence grounded in actual abilities and values.

It is concluded that contemporary children’s literature can play a significant role in shaping a healthy self-concept, preventing the development of grandiose behavioral patterns, and supporting the formation of a well-integrated personality structure.

Keywords: therapeutic story, psychology, personality development, education, grandiosity, exceptionalism, contemporary children’s literature.